

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Shemot

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

DA

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

מצוה ס"ב

כ לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב
 לא תעשו לכם : כא מוצח תעשה
 לי ונבחת עליו את עלתיך ואת שלמיה את
 צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר
 את שמי אבוא אליך וברכתך : כב ואם
 מוצח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן נזית
 כי חרבך הנפת עליה ותחללה : כג ולא
 תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תנלה
 ערוהך עליו :

מצוה ס"ג

ע"ב • יגד"ב • סימן • ומפטרין בשנת מות המלך עזיהו •
 בישעיה בסימן ד' :

עמכון : כ לא תעבדון קדמי דחלן דבסף
 ודחלן דזהב לא תעבדון לכון : כא מדבח
 אדמתא תעביד קדמי ותהי דבח עלוהי ית
 עלותך וית נכסת קודשך ית ענך וית
 חורך בכל אתר די אשרי שכינתי לתמן
 אשלה ברבתי לך ואברכיך : כב ואם
 מדבח אבני תעבד קדמי לא תבני ותהון
 פסילן דילמאתרים חרבך עלה ותחללה :
 כג ולא תיסק בדרגין על מדבחי דלא
 תחגלי ערוהך עלוהי :

פ פ פ

פ פ פ

א וארץ דינא די תסבר קדמיהון :
 ב ארי תזבין עבדא ברישראל
 שית

א וארץ המשפטים אשר תשים לפניהם :
 ב כי תקנה עבד עברי שש שנים
 ויעבד רש"י

מצוה ס"ד

והניען על ההרזוק הוא אומר (ההלים יח) ויט שנים וירד : (כ) לא תעשון אתי • לא תעשון דמות שמי המשמים לפני כבודם
 (מכילתא) : אלהי כסף • כל להזכיר על הכרובים אלה עשה לעמוד חתי שלא יושל כסף חס שנית לעשותם של כסף הריהן לפני
 כחלות : ואלהי זהב • כל להזכיר שלא יזיק עלב' שאם עשית ד' הריהן לפני כלהיוהם : לא תעשו לכם • לא תחמר הריני עופה
 כרובים כתיב כנסיות וכתיב מדושות כורך שאני עושה ככית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם : (כא) מוצח ארמה • מחובר
 כדמה שלא יכנו על גבי עמודים חו על גבי כפים (מכילתא) • ד"א שהיה ממלא את חלל יזוכת הנחשת הדמה בשעת הכייתו : תעשרה
 לי • שתהא תחלת עשיית לשני : ונבחת עליו • חלנו כעון (במדרב"ב) ועליו מטה מנשה • (מכילתא ע"ש זכחים נח סט) או
 חיו אלה עליו מנשה • להסבר והם על מוצח ה' אלהיך ואין שמייה כדאש המוצח : את עלותיך ואת שלמתיך : אשר מנאקוהו בקרך :
 את צאנך ואת בקרך • פירוט את עלותיך ואת שלמתיך : בכל המקום אשר אזכיר את שמי • אשר חתונך רשות להזכיר שם המפורס
 שלי שם חבול חליך וכיכרתיך אשרה שכינתי עליך מכתן אתה למד שלא נקראו שות להזכיר שם המפורס אלא במקום שהשכינה אלה שם חזונית
 הנחיה שם כתיב רשות להזכיר שם המפורס כנשיאות כפים לכרך את העם : (כב) ואם מוצח אבנים • (מכילתא) רטי
 ישמעאל אומר כל חס ואם שבתורה רשות חון מנ' ואם עזבת אבנים תעשה להריאם וזה משמש כלשון כאשר וכאשר תעשה לי מוצח אבנים לא
 תבנה אתהן נזית שהרי חונה עליך לבנות מוצח אבנים שנאמר (דברים כו) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אש כסף תלוו חונה
 הוא שנאמר (דברים טו) העבט תעביטו ואף זה משמש כלשון כאשר וכן (ויקרא ב) ואם תקריב נזמת כיכורים ונזמת העומר שהיא
 מוצח ועל כרחק חין חס הללו תליין אלא ודאין וכלשון כאשר הם משמשים : נזית • לשון נזיה שטוסלין ונזמתין ככרול : כי חרבך הנפת
 עליה • הרי כיון משמש כלשון שן שהוא דילמא שן תניף חרבך עליה • והחלליה • הא למד שאם הכפת עליה כרול סללת (פ"ג דברות)
 שהנזמת כרול להחריק יתיו של חס והכרול ככרול לקצר יתיו של חס חין זה כרין שיונף המקצר על המחרין • ועוד שהנזמת נטיל שלום כן
 ישראל לחסיהם שכשמים למיך לא יבא עליו כורת ומחבל וכו' דכרין קלוממר וזה חכמים שאין ראות ולא שמועות ולא מדברות ע'
 שמוטלות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם כרול המטיילתם כין חים לא שתוכין עשפתה למשפתה כין חס לחכיר על אחת כמה וכמה
 שלא תבואהו פורענות : (כג) לא תעלה במעלות • כשאתה כונה ככה למוצח לא תעשהו מעלות מעלות אשקל' גם כלע"ה אלא
 חלקי הא וזופע : אשר לא הגלה ערוהך • שפי' כמעלות אתה לריך לכתוב סמיעותך ואע"פ שאינו גלוי ערוה לטעם שהרי יכתוב ועשה
 להם נזמת' כד מ"ח הרבת הפקיעות קרוב לנלוו ערוה הוא ולמה נזמה כס מנח' כיון • והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת
 להקמיד על כיוון הערה תורה הואיל ויש בהם כורך לא תבנה להם נזמת' כהם נזמה כיוון חכירך שהוא כדמות יונק' ונקט' על כיוון עלות
 כהם נזמה • חבלת פרשה ושמע יתרו זאלה

יעבד ובשבת יצא להפשי חנם: ג אם
 בגפו ובא בגפו יצא אם בעל אשה הוא
 ויצאה אשתו עמו: ד אם ארניו יתן לו
 אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה
 תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: ה ואם
 אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את
 אשתי ואת בני לא אצא הפשי: ו והנישו
 אדניו אל האלהים והנישו אל הדלת או
 אל המזוזה ורצע אדניו את אונגו במרצע
 ועבדו לעלם: ז וקיימכר איש
 את דבתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:
 ח אם רעה בעיני אדניה אשר לא יערה
 והפרה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו

טו
 ט"ו לוקרי
 מען מדמה

שיתושנין יפלה ובשביעמא יפוק לבר-הורין
 מן: ג אם בלהודותי יעול בלהודותי יפוק
 אם בעל אתמא הוא וחפוק אתמיה עמיה:
 ד אם רבוניה יתן ליה אתמא ותלד
 ליה בנין או בנן אתמא ובנהא תהי לרבוניה
 והוא יפוק בלהודותי: ה ואם מימר ימר
 עבדא רחמנא ית רבוני ית אתמיה וית בני
 לא אפוק לבר-הורין: ו ויקרביניה רבוניה
 לקרם דיניא ויקרביניה לנת דשא או לנת
 מוונתא וירצע רבוניה ית אודניה במרצע
 ויהי ליה עבד-פלה לעלם: ז וארי-זבין
 נבר ית-ברתיה לאמהו לא תפוק כמפקנות
 עבדן: ח אם בישא בעיני רבוניה דיקומה

ליה בה רש"י

(ח) ומה אנו מקיים (ויקרא כא) והתנחלתם אותם כלקוחות הנכרי אכל כלקוח וישראל ילא כ' ת"ל (דברים טו) כיוונת
 לך לחיך בעברי לא אמרתי אלא בחיך: כי חקנה: מיד כ"ד שמכרוהו בגנתו כמו שאמר (כב) ואם אין לו וכמכר בגנתו או חינו אלא
 במכר עצמו מפני דוחקו אכל מכרוהו בית דין לא ילא כשם כשהוא אומר ויקרא בה) וכיוון לחיך עמד ונמכר לך דרי עובר עלונו ומכר
 דוחקו אומר ומה אנו מקיים כיון קנה במכר כסות דין: לחפשי: לחירות: (ג) אם בגופו בא: שלא היה נשוי אשה כתרבונו
 אם בלהודותי ולשון נכרו כנכסו שלא כל אלא כמות שהיא יחיד בתוך לבו כנפך בגדו: בנפשי יצא: מניד שאם לא היה נשוי חתולה
 אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד מונה עבדים (קדושין ב): אם בעל אשה הוא: ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו
 עמו: וכימי הכניסה שלא אלא חניד הכתוב שהקונה עכר עברי חייב בחיות אשתו וככיון (קדושין כב): (ד) אם אדוניו ירדן
 לו אשה: ונאן שהרשות ביד רבו למוסר לו שפחה כנענית להוליד מונה עבדים: או אינו אלא ישראלית ת"ל האשה וילדיה תהיה לאדניה
 כא חיבו מדבר אלא כנענית שהרי העבריה חף היא יולאה כשם ואכילו לפני שם אם הביאה סימנין יולאה שאמר (דברים טו) אחיך העברי
 או העבריה מולדת שלך העבריה יולאה כשם: (ה) את אשתי: הספחה: (ו) אל האלהים: (מכילתא) לטית דין לדין
 שילך כיוצא שחבריו לו: אל הדלת או אל המזוזה: יכול שתהא המזוזה כשהא לרצוע עליה ת"ל (דברים טו) ונתת כחונו ונדלת
 בדלת ולא בתוזה הא שם ת"ל לאו אל המזוזה ק"ל דלת למזוזה מה מזוזה חף דלת מעומד חף דלת מעומד (קדושין כב): ורצע אדניו ארבע אונגו
 במרצע: היונית או חינו אלא של שיהא ת"ל לון לון לגזירה שהו נאמר כלן ורצע אדניו את אונגו נאמר במזוזה (שבוה כט) תוך
 אונגו הימנית: מה להלן הימנית חף כלן הימנית ומה ראה לון לרצע וכל שאר חכמים שנגוף (מכילתא) איור רבן יוחנן בן זכאי לון
 ששחפה על הרסני לא תגטו והלך ונכס תרצע: ואם נוכר עצמו לון ששחפה על הרסני כ"ל בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון
 לעצמו תרצע: ר"ש היה דורס וקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר נרור מכוסם שגולן נאמר לתקיעה) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית
 חור הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים כחכמים כשסחתי על השקוף ועל שתי החזויות ואמרתי (ויקרא כד) כי לי בני ישראל עבדים
 עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירנע ככניהם: ועבדו לעולם: עד היובל או חינו אלא לעולם (קדושין טו)
 כשחצו: ת"ל (ויקרא כד) יחוס אלו יחוסתו שבו מניד ש"ל מה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל"ל שנה אלא עובדותו היובל בין סחוק
 בין עופלן: (ז) וכי ימכור איש את בורו לאמה (מכילתא) עירובין כט) בקטנה הכתוב מדבר וכל חפי הביאה סימנים חזרת קל וחומר
 ומה חכמה קודם לכן יולא: עם יונקו חיו וכתוב ויבא חנם אין כסף אלו דורסים אותו לסימני בערות שאינה מכרה חינו דין שלא תוכרו: לא
 תצא כצאת העבדים: כליות עבדים כנענים שו לחים בהן ועין אלא זול לא תצא חן ועין אלא עובדות שש או עד היובל או עד שתבא סימנין
 וכל הקודם הורה בחירות וכו' חף חיו עיניו או דניו סינה: או חינו אלא לא תנא כצאת העבדים כשם וכיובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי
 או העבריה חקו עברה לעברי כללי חותנו מה עברו יולא כשם וכיובל חף עבריה יולאה כשם וכיובל ומהו לא תנא כלת העבדים לא תנא

בראשי

יסלח ובמעלי שביעתא יפוק לבר חורין מן : ג אין בלחודי יעורל בלחודי יפוק ואין קרי אנתקא בת ישראל
 הוא ותפוק אנתקיה עמיה : ד אין רבוגיה ותן ליה איתא אקתא ותליד ליה בגין או בגן איתא רבנהא תהיא
 לרבנהא ותוא יפוק בלחודי : ה ואין יתני וימר עקרא רתימנא ית רבוגי ית אנתתי ות בגי לא איפוק לבר חורין :
 ו וקרבניה רבוגיה לקדם בייעיא ויסב מנהון רשוהיא וקרבניה לער דשא דלית מווקתא ויתיעט רבוגיה ית
 אודניה ימנא במקטא ויהי ליה עבר פלח עד ויבלא : ז וארום יובן גבר בר ישראל ית ברמיה ועיקתא לאמחא
 לא תיפוק במפקגורת עקבא בגענאי דמישפתרוין בשניא ועגיא אלהן בשנין דשמיטתא ובסימנא וביבולא ובמותרת
 רבונקא ופרקעו בספא : ח אין לא משפחת תינא קדם רבונקא דגבין יתה ויפרוק יתה אברהא לגבר איתרון לירת
 ליה

רשי

בראשי איברים כעבדים מעניס וכול העבריואל בראשי איברים ת"ל העברי או העבריה מקיס עברי לעבריה מה העבריה אינה יולדה בראשי
 איברים אף הוא אינו יולד בראשי איברים : (ח) אם רעה בעיני אדוניה . (מכילתא) שלא נשאה תן בעיניו לכנסה : אשר
 לא יעדה . שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושים וכלן רמז לך הכתוב שמטה כיעוד ורמז לך שאינה לריבה קדושת
 אחרים : והפדה . יתן לה נקום להפדות ולא תשאף הוא חסייע כפדיונה ומה הוא מקום שנותן לה שנגרע נפשויה כמספר השנים
 שעשתה

באר רהובות דקדוקי רשי

(א) כתב החכם המפורסם מוה"ר שמואל ארקוואלטי בספרו הנחיד ערוגת הכוסם כפרק שנים ועשרים במשקל פ'על וזה לשונו
 ומשקלוהו סוה בסמוך וכמוכרת וכולי לכן כתב רש"י עבד עברי עבד מהו עברי עכ"ל ואמרה לך דכרוי משום דקשה להחכם
 רש"י להוכיח מקראי דלקחן דמירי מן עבד מהו עברי הרי בלאו הכי אי אפשר לומר עבדו של עברי משום דמלת של היא ענין הדכיות
 וענין הדכיות לא כדמזיקה רק בחייה שמימי בלאו כקודם וכוונת עבד לאתחלה שום שניו לכן קאמר החכם במשקל פ'על כוונ ארץ יתן עבד
 הוא סוה בסמוך וכמוכרת ור"ל דאינה משתנה אפילו בדכיות ולפי זה אפשר לומר עברי ולפרש על עבדו של
 עברי לכן הולך רש"י להוכיח מקראי דלקחן וכאשר תעין היטב כמה שכתבתי כאן תבין גם כן היטב דברי הרב מוה"ר א' במתכות כד"ס
 בתולה

רשב"ם

עני כי ימוך אחיך ומכר לך וגו' וכתב בו עד שנת הובל יעבדו עמך וכאן הוא אומר שש ימים יעבוד כמזכרו כ"ד
 וס' ערבותו שמשנה דיום כגוריה סוה ואם יוכל קודם לשש שנים יתן הובל . ויש שנותן חילוק ביניהם . וכפשיעית שביעית
 למכירתו ולא שביעית לשחיטה : יתן לחמטי פעולה שאלו היה לזון חכם שהוא חמטי היה לו ליקדד בחטף לחמטי : (ג) אם כנסו
 יבא כנסו יתן . כולל וחס' וכפרס חס בגפו לכדו יכנס ככית אדוניו שאין לו חמה עדיין שתכנס עמו . או אפילו אדוניו יתן לו
 חמה ת"ן יתן כנסו שהחמה שנתן לו אדוניו שהיה לאדוניו ועתה הפרש כיצד שאם בעל חמה הוא אז לא יבא כנסו חלל תנא אשתו עמו
 אכל חס אדוניו יתן לו חמה וגו' כוונ שכתב בגפו כן יתן כנסו . וכמספחה כפשיעית שומר לו אדוניו מדבר : (ו) אל האלהים
 דייקים : הדלת או אל המזוזה לעין כל רובע חונן לפימון עבדות . ומזוזה אפילו ככית אכנים של עץ הם ויכול לרצוע באזנו ודלת
 לעולם לפי הפשט כל ימי חייו כוונ שנאמר בשמואל וישב עם עד עולם : (ז) לא תנא כנזת העבדים . כשש שנים חלל יקנה
 לו לאשה כוונ שומרם והולך : (ח) אם רעה בעיני אדוני' שאינו רוצה לקיים לא תנא כנזת העבדים דמשניע שיחכה לאשה
 חס

מכלל יופי

אדניו אל ביתו ויש מפרשים כי היו נוסף והוא כמו לחופש
 ואחרים אמרו כי ה'מד נוסף ולפירוש הזה והראשון האר :
 (ג) אם כנסו . גבלע הנח של הגוף בדגש כמו מלכיסו
 זפטורי צעים . וכנהו בלשון זכר כמו בגופור' ל אם כנסו
 לכדו יבא שלא באנוף אחר עמו והוא אשתו ויש לפרשו
 מענין מטלית על גפי מרומי קרת שפדושו על גבי
 ופירושו ככנסו כלומר שבא יחידו ככנף בגדו לכדו :
 (בעל) כל שהוא אדון הדבר נקרא בעל כמו בעל האשה
 אדון לחוכן בעל תבור אדון הבור : (ד) אם אדניו .
 בא ביד הרבים בלשון הפארת על היחיד וכן עם כל הכנויים
 חלתי מדבר בעדו כדי שלא יתחלף עם השם הנכבד וילת

ואין לציד כרית ואין יתה בהלכת כפת ישראל יעבד לה 4

ירושלמי

ואם אתה אוחזי יסב עליה קזונה בקשיטה מעולה
ומפקה לנומה לא יבצע מנה :

ירושלמי וקטל אתה אתקטלא ותקטול בקיפא : יג ידי לא

ירושלמי

ארום יתהשיב גבר על חברה למקטול יתיה בקמונא
אפילו הוא בנא רבא דקאי דמישמש קדמוי מן הקו
תפקון וניה ותקטילון יתיה :

דרי

ורגוב

ד'ש"י

ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לנלות נמלאה שהרג כסוגג נולקוה שהרג במוידנהרג : ושכתי לך פוקוס . אף כחומר טינפ
שנה ואיזה נקוס קולשו זה מחנה ליה : (יד) וביודר . למה לאמר לפי שאמר גכה חישגו' שומע אני אפילו רופא
שהרג ושלוה כ"ד שהמית במלקות ארבעים והאכ כמכה את בנו והרג כרחה את תלמידיו והסוגג ת"ל וכי יוד ולא סוגג
על רעה ולא על עב"ס להרגו כערוכה ולא שליח כ"ד והרופא והודה כגזות למודו שאף על פי שהס מורין אין מערימין : מעם מוכחי -
(ובחיים קיו) אם היה כהן ורוכה לעבוד עבודה שקטולמות : (טו) זמכה אביו ואמו . (סמדרין לו) לפי שלמדנו על החוסל
בכפרו שהוא כמלומין ולא כמיתה הורג לומר על החוסל בחביו שהוא כמיתה ואינו חייב חלוצה כהאס טישה מסורה : אביו ואמו . ארוה
לו

באר רחובות דקדוקי דש"י

תולה נישאת ע"ש : (ב) נחוס דקסה לרש"י ונפדה מוכי למכתב לטון נפעל (ויחזאליועדין אויסגלחט) ומדכתיב ורעה לטק
הפעל (ער ואל נחלין אויס ליון) שמי מוכה גס
ויחזאליועדין דר"ד ע"כ כרש"י ד"ה והפדה : (ג) ועתה אסכרה לך דכריו מה שכתב ולא יתכן למרסו ולשון החד
לד ורעה לומר ויהי אס כן ביאורו ולא לרעה (ער האט עיטגייאנט חיהם) עלזה קלידר רש"י דאון גופל בגידת חיותה"ה אכעוועל טלס
והיינו

ד'ש"ב

אם רעה ומזערת היא בעיני אדוני אשר אינו רוצה ליעדה לו לאשה : כנגדו כה"י יואחר שהוא כנגד כה שאינו מיישדה כדכתב
כחלכי באשת בעורים אשר בגדת כה והיא חכרתך ואשת כריתך : והמדה נוגרע כפדיונה וינאה כפדין לפי מותר שנים הנותרת -
(י) שארה עונות . כמו ואשר אכלו שאר עמי . כמותה ולמסוים . ועונת' . כית דירק . לפי הפסט לטון מעון . כיהמ"ס
של מעון כיון מ"ס של נקוס ושל יוטן שאינו עיקר כרי נזין וכמו' (ס"אוימען) : (יא) ואם שלט אלה שלא יקחנה ואם לכח
וייעדה ולא יתה לפדותה . וינאה חכס ע"י כ"ד : וחכמים פירשו שתלא כסועני בערות אע"כי שלא הגיע לא שם ולא יוכל : (ג) ואשר
לא נדה . כמו ותתה נודס את נפש לקחתה . שלא הערים להרגו : אנה לידן . כי חייב מיתה בידי שמים סיה : וממתי לך נקוס .
בשינו

מבלל יופי

כאלו שכורה אצלו ותתן לו השארזיוציאה : (לעם נכרי) .
התה שהוא בסמוך קי"ן : (י) שארה) . שם על כר
מוון פתם כמיושאמר הדרגוס זיגה : (ועונתה) : ערת
הקבוע להשמיש כמו שאז"ל ענת תלמידי חכמים מערב
שבת לערב שבת ואמר המילים ככליום והפועלים שנים
בשבת החמרים'א בשבת הגמלים אחד לשליש יום וכו' :
(יא) (ואם שלש אלה) . הפוך כי אינו אוסד ערל שארה
מנותח ועונתה שוכר בסמוך אלא על היעיר הוא אוכר והיא
אזינו הנוכר או הפדה ופירשוואם אחת משלש אלה זמן
שנפטיס יוקבר בעריגלער כאתה מעריגלעד והדומים

במקום

ס טו וגוב איש ומקרו ונמצא בידו
 מות יומרת: ס יז ומקלל אביו ואמו
 סצוה"ט מות יומרת: ס יח וכי יריבן אנשים
 והכה איש את דעהו באבן או באגרף ולא
 ימות ונפל למשכב: יש אס יקום והתהלך
 בחוץ על משנתו ונקדה המכה רק שבתו
 יתן ורפא ירפא: ס כ וכי יכה
 איש את עבדו או את אמתו בשבט ומרת
 פחת ידו נקם ינקם: כא אך אס יום או
 יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא:
 ס כב וכי ינצו אנשים ונגפו אישה
 הרה

שני

סצוה"ג

אתקטלא יתקטיל: טו ודינגוב נפש
 מבני ישראל ויבטיחה וישתכה בידה
 אתקטלא יתקטיל: יז ודילוט אבותי
 ואמיה אתקטלא יתקטל: יח וארי ינצון
 נברין וימזוי נבר ירת הבריה באבנה או
 בכורמיו ולא ימות ויפול לבושלן: יש אס
 יקום ויתהלך בקרא על בוריה ויהי זכאה
 מתיא לחוד בושלניה יתן ואגר אסיה ישלם:
 כ וארי ימזוי נבר ירת עבדיה או ירת
 אמתיה בשולשן וימות תחות ידה אתדנא
 יתדן: כא ברם אס יומא או יתדן יומין
 יתקים לא יתדן ארי כספיה הוא: כא וארי

ינצון נברין וימחון אתחא מעדיה ויפקון ולדהא ולא יהי מותא אתנפאה יתנבי כמא

רשי

דישוי

אזה: מות יומת - כחוק: (יז) וגוב איש ומקרו: (ח"ב) למה נאמר לפי שנאמר (דברים כד) כי ימכה איש גונב כנס
 מאזיו חין לי אלה איש שנכנס אשה או עומטוס או חדר יונקים שנכנס חנין תלמוד לומר וגונב חס ונכרו - ולפי שנאמר כן וגונב חס חן
 לי אלה גונב חס - גונב אשה חנין תלמוד לומר (דברים כד) וגונב כנס לכן הולכנו שניהם מה שחם זה גנבה זה: ונמצא בידו - שרוא
 עדים שנכנס ומקרו ונחלא ככר קודם וכירה (סנהדרין פת) - מות יומת - כחוק כל מיתה האמורה בתורה סגס חק בית והפסק
 הענין וכתב עוד וגונב חס כן מכה אביו ואמו וקלל אביו - ונראה לי כינו פליגא דמור סבר מוקשינן הכה לקללה וי"ם לתוקשינן
 (סנהדרין שם): (יז) ומקלל אביו ואמו - למה נאמר לפי שהאומר (ויקרא כ) איש איש חסר יקלל את חסו חין לי אלה חס
 שקלל את אביו אשה שקללה את אביו ויניין ת"ל וימקלל אביו ואמו סתם כין איש וכין אשה חס כן למה נאמר חס אס יקלל להנזית את הקטן:
 מות יומת - כסקילה וכל מוקם שנאמר דמיו בו כסקילה וכנין אס לכלס (ויקרא כ) כחכן ירגמו אותם דמיהם כס ומקלל אביו ואמו
 נאמר דמיו בו (ח"ב קרושין ל): (יח) וכי יריבון אנשים - למה נאמר לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלה דמי איברי חל
 שבת ורפוי לא למדנו לכן נאזרה טרפה או (מכילהא): ובשל לביטוב - כתרומתו ויפול לבושלן לחולי שוכטו מולאכתו
 (יש) על משענהו - על בוריו וכחו (מכילהא): ובקה המכה - וכי יעלה על דעתך שיהיה זה שלם הרג אלה לחודן לא
 שחוסים אותו עד שכהה אס יתפת זה וכן משענהו כסקס זה והלך על משענהו או כקה היכה אלה על של יקום זה אלה כקה כמס: רז
 שבתו - כטול מלאכתו מחמת החולי אס קטע ידו או רגלו רוחין כטול מלאכתו מחמת החולי כאלו שווי קיטויין סברי אף לאמר כחון
 אינו רחוי למלאכת יד ורגל והוא ככר כחן לו מחמת טקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד יגל תחת רגל: ורפא ירפא - כתרומתו ישלם שני
 הרופא (ב"ק פ"ה): (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו - כעבד פלגני הכתוב מדבר או אינו אלה כעבד תלמוד לומר כי כספ
 הוא מה כספו קני לו עולמית אף עבד הקטני לו עולמית וכו' היה בכלל מכה חס ימות אלה בה הפתוח והנזיתו חן הכלל לאות נדון כדון יום
 או יומים שלם לאות תחת ידו וזהה מעת לעת כטור: כשבט - כשם כוכדי להחית הבתוב מדבר או אכילוחן כוכדי להחית
 תלמוד לומר כושראל ואס כחכוד אשר ימות בה (או כסלי עין כן גור' רח"ט) הכרו והלא דכרים ק"ו ויהישראל חמור חן חס
 פליו אח"כ הכהו בדבר חס בו כדי להמית ועל אכר שהוא כדי למות בהכאה או עבד הקללח כ"ש: נקום ינקם - (סנהדרין עא) מיתה
 פייק וכן הוא חמור (ויקרא כו) חרס נקמות נקם ברית (מכילהא): (כא) אך אס יום יומים יעמוד לא יוקם חס עליוס
 אחד הוא פטור על יומים לח"כ אלה יום שהוא כיומים ואיזה זה זה מעת לעת - (מכילהא): לא יוקם כי כספו הוא - הא אחר שהכא
 אף על פי ששה מעת לעת קודם שנת חיים: (כב) וכי ינצו אנשים - (מכילהא) זה עס זה ונתמון להכות את חביו ויהכה את
 הכאה: ונגפו - חין נגיפה אלה לשון דמיפה והכאה כעו (תחלים צט) - כן תניין חסן רגלך (ד) (דכוחה יז) הטרס תעפס
 רגליכם (ישעיה ח) ולא יתן גוף: ולא יהיה אסון - כמשה: עגוש יעעש - לשלם דמיוולדות לפעל שנין אותה כנה היתה רלו
 למכר

טו רדוגוב גפ"ש מכני ישראל ויבניניה וישתפת
 ברשותיה איתקטלא ויתקטל בשניקא דסורקא : י
 באטלת אכנין : יח וארום יצון גברין ויקחון חד
 לתקריה באבנא או במרתקא ולא ימות ויפול למרע :
 יט אין יקום מפרעיה ומתליך בשקא על מורגיתיה
 ויהי זבני מתייא מדין קטול לחוד בוטלן עיבתיה וצעריה
 כ וארום ימחי גבר ית עבדיה כגענא או ית אמתיה כגענא
 יתדודין קטילת ספא : כא ברם אין יקמא חד מעיבן לעיבו או קריז ימין קטיעין יתמיים לא יתבן קטול כפפ
 קביניה הוא : כב וארום יצון גברין ויקחון איתקא
 מעברא ואפילת ית וילדהא ודא יהא בה מיתא מתקנסא
 יתמיים וילדה היקמא דמשרי עליה בעלא דאנתקא ויתן
 על

ודי קבני :
 ודיליט לאביו ולא ימיה בשקא מפרשא איתקטלא ויתקטל
 ירושלמי
 או במרתקא ולא ימות ויטלק לערם מרע :
 ירושלמי
 מתקמא יתקמא :

באר רהובות דקדוקי רשי

(היינו בשורש שלה כי באות חיות הוא השורש צ"ד והשם דבר הוא צ"ד כשנייה כלתיה"א בסוף אלא וחיה הוא כתרנו ונולד לכל כמין ליה
 וער האט טיש גלוגט אים) ויתכן שפיר"א דכסוף נדה : ומהדקאחר עוד ומנחם חכרו בחלק נד וכולי רזה לומר לדעת
 מנחם כמלת נדה הוא השורש נדדוקאחר על זה אין חטי מודה לו ורזה לומר גם כן וטעם הכל כי בשורש נדה גם כן לא יתכן ה"א בסוף :
 ומה שכתב עוד ודף אס"י לחכרו וכו' רזה לומר אף חס"ל נחוש לקושיא הכל ללח יתכן בחלק נד ה"א בסוף אף על פי כן לא נוכל
 לומר כדעת מנחם לדעת מנחם הוכחנו לחכרו בחלק על נד תיכזא ויהיה פירוש לא נדה שלא נדד לו שום נד מיתה ומה לנו לזאת
 הלא טוב לנו לומר דרשו נדה כה"א בסוף והוא כדלתי ענין אורב : (ד) דהא ודתי אין לפרש חלת ונאפו ענין מיתה מדכתיב כסוף שלאחריו
 ולא חסון יהיה כחשה על כורחן קרא קמח לאומענין מיתה משתעי אלא הוא ענין דמיסה והכאה ונגפו (ויהי ווערין שטוסין אדר שטרוכלין) :

רשבים

כשיהיו ערים לשבת . לפי שאמר להם כבר לא תרצו ונגם כד את חביך . לפי פי' כאן עונשן גם ונגם איה וימרו לפי שאמר
 לא תגוב ופירשוהו חכמים כנגם כש דבר לוד מענינו שודכר בחיבי מיתות כ"ד . ומזה אביו בעושה חכורה קורשו רבותי .
 (ית) או כג"ר לפי הפשט כתרנו מין אבן או לכנה שדרי בהשלת אבן מוצר הכתוב . וכן מלאכי בתורת כהנים כנגעי בתים
 אכל ופלו האבנים . כלכניס או (ככורמין) וכן להכות בחגורו רשע . כאבן גדולה אשר ימות ויחבל בה : (יש) אסוקס
 והתלך וגו' : ואם ימות אפילו לומן מרובה מות ימות מכהו אכל בעכרו אינו תיב אלא אס מת תחת ידו אכל אס יוס אן
 וימס יעמוד פטור : שבתו בטול מלאכתו : כשבת כדבר שדמס רגיל להכות את עבדו להוכיחו אכל כחרס לפי הפשט אחריו אף
 וימס (אס) מייב מיתה שאין זה דרך הוכחה אלא דרך רמיזה ובעבד כנגעי מוצר אכל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכור
 כתוס יהיה עמך ודינו כישאל לכל דבריו אלא שומר לו רבו שקה כעניית : (כא) כי כספו הוא ודינו להכותו דרך תוכחה :
 (כב) ולא יהיה

מבלל יופי

במחוס או : (יה) (בארורף) . הארף נוספת והיא התחבת
 עפר אבל בדבריו"ל דומה כי אגרוף היא ה"ח הכפופה בלי
 הבוחן שעושיין בני אדם לחכות בה כולשען רז"ל בעל
 אגרופין : (יש) (ורפא)
 רפא . הוא יוצא לישלישי עבתו הוא מה שכתב
 ר"ל שיצבור לו הרופא וכן מועלכתו כשבת
 אמר התרגום ואגר אסיא הפלס :
 ישלם וכן ארז"ל שאם יהוא מטיח :
 רופא ורצה לרפאתו אין שומעין לו דאמר ליה דמות עלי
 פאריא ארכא : (ב) (משבת) יענינו מטה : (כא) (אך) .
 פירושו אבל וענינו אין זה
 כי אם זה : (יומם)
 פירושו שני ימים : (רא)
 יקם כלומר לא תלקח
 כקמתו מומנו מהערו והחור אוחו : (כב) (וגפן) . בא
 כתיב חרבים לאהר נהם כי פיהוש ונפיו נגף אחד מרוב :
 (ילדיה) . על שם סופם כילא נולדו אלא היו ראויין להיות
 ילדים : (אסון) מות : (בפל לים) . קבוצ כנפול ית
 הים וענינו המשפט והדין :
 ענין

שמות כא משפטים

אונקלוס

ארח ויצאו ילדיה וקרא יהיה אסון ענוש
 ענוש באשר ישיר עליו בעל האשה ונתן
 בפללים : כג ואם אסון יהיה ונתתה גפש
 תחת נפש : כד עין תחת עין שן תחת שן
 יד תחת יד רגל תחת רגל : כה כויה תחת
 כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה :
 ס כו וכי יכה איש את עינו עבדו
 או את עינו אמתו ושחתה קהפשי ישלחנו
 תחת עינו : כז ואם שן עבדו או שן אמתו
 יפיל קהפשי ישלחנו תחת שטו : פ
 כח וכי ינח שור את איש או את אשה
 גמת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו
 ובעל השור נקי : כט ואם שור ננה הוא
 מתמל שלשם והועד בבקליו וקא ישמרנו
 והמית איש או אשה השור וסקל ונס בבקליו
 יוקת : ל אם כפר יושת עליו ונתן פדון
 נפשו בכל אשר יושת עליו : לא או יבן
 ונח או ברת ונח במשפט הזה יעשה לו :
 לב אם עבד ונח השור או אמה כסף
 שלשים שקלים יתן לאדניו והשור וסקל :

סענה ג
 סענה ג

וכי רשיי

דישוי עלוהי בעלה דאתתא ונתן מן מימר-
 דינינא : כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלה
 נפשא : כד עינא חלה עינא שינא חלה שינא
 ידא חלה ידא רגלא חלה רגלא : כה כוואה
 חלה כוואה פידעא חלה פידעא משקופי חלה
 משקופי : כז וארידימחי גבר ית-ענינא
 דעבדיה או ית-ענינא דאמתיה ויתכלינה
 לבר חורין יפטרניה חלה עיניה : כז ואם-
 שינא דעבדי או שינא דאמתיה יפיל לבר-
 חורין יפטרניה חלה שיניה : כח נארי-
 ונח תור ית-נבא או ית-אתתא וימורת
 אתרנמא יתרגם תורא ולא יתאכל ית-
 בקריה ומריה דתורא יהי זכאה : כט ואם
 תור ננה הוא מאתמלי ומדקדמוהי ואתסחד
 בקריה ולא נטריה ויקטול גבר או אתתא
 תורא יתרגם ואף-מריה יתקטיד : ל אם-
 קמוז ישוון עלוהי ונתן פורקן נפשיה בכל
 דישוון עלוהי : לא או לבר-ישראל ונח-
 תורא או לבת-ישראל ונח כדינא הרין
 יתעביד ליה : לב אם לעבדא ונח תורא

או

לישכר כסוק להעלות כדמיה כסכיל הריונה : ענוש יענוש . יגבו מוזן ממנו כמו (רברים כב) וענשו אותו מאה כסף : כאשר ישיר
 עליו וגו' . כשיתכעבו הכעל כס' להשית עליו ענוש על כן : ונתן . המכה דמי וולדות : בפליריים . על פי הדיונים :
 (כז) ואם אסון יהיה . כלשה : ונתתה נפש חחת נפש . (סנהדרין עט) רבותינו מולקיס כדבר יש אומרים נפש מתה ויש אומרים
 חיון הכל לח נפש מתה סהמת כיון להרוג את זה והרג את זה פטור מנייתו ומשלם לירשיו דמיו כמו שהיה נמחר כסוק : (כז) עין תחת
 עין . סימח עין חבורותן לו דמי עיני כמה שפיתו דמיו לפטור כן זוק וכן כלם ולא נטילת אחר ממש כמו שדרשו רבותינו כפרק החוטל
 (ב"ק פד) : (כה) כויה תחת כויה . מקות אש ועד עשיו דבר כחכלה טיש בה פחת דמיס ועבשיו כסחין בה פחת דמיס חלה לגר כגון
 כויו כשפור על פרכיו אומדים כמה אדם כיונא כזה יונה ליעול להיות מטעמך : פצע . היא יוכה הינוניאה דס שפנצ'את כשרה
 לפד' דור כלע"ז הכל לפי מה שהולא חיש בה פחת דמיס כותן כוק ולאס כפל למשכב כותן שכת נרפוי וכשת ונער ומקדל זה יתר הוא וכהמוכל
 דר וזהו רבותינו לחייב על הנער אפי' כאקוס כוק סוף על פי שנותן לו דמי ידו חין פושרין אותו מן הנער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה
 בכל מה שירצה חלה אומרים יש לו לחתכה כסס שליטו מטעמך כל כך וזה חתכה כסרול ונערו : חבורה . היא מכה שהדם כסרר בה
 נחית ונחל חלה שחלדים הסס כנגדו ולשון חבורה טק"א כלע"ז כמו (ירמיה יג) ונחר חבורותיו ותרגומו חקופי לשון חבורה כטד"ל
 כלע"ז . וק' שחכות קדים שקיין קדים חקופות כרות וכן על העסקוף על שם שהדלת נוקס עליו : (כז) את עין עבדו . כמעט חבל
 עכר

על מיכה ביעניא : כג ואין מונחא יתא ביה ותרעין נפשא דקטליה חולף נפשא דאתתא : כד דמי עניא חולף
 עניא דמי שינא חולף שינא דמי דא חולף דא דמי ריקלא חולף ריקלא : כה דמי צנר בותריק חולף בותריק דמי
 פודעא חולף פודעא דמי תלקישו חולף תלקישו : כו בארום יקחי גבר ית עניא דעבדיה כנענאי או ית עניא
 דאמתיא כנעניא ופמינה לבר חורין ופטרעיה חולף עניה : כז ואין שינא דעבדיה כנענאי או שינא דאמתיא
 כנעניא יפיל גוי : כח בארום יגיש תור ית גבר או ית איתא וימות ויקרומו וירגום חורא וקא יתנבס לטיכיל ית
 דשריה וקריה דתורא והא נפאי מדין קטול וארף קדמי עבדא ואמתיא : כט ואין תור נגשן והא מאיתקלו
 למדקדמוי ואפסבר על אנפי קריה תלתי ומני ולא בטריה ומקבר בן קטל גברא או איתא חורא וירגום וארף קריה
 ותקטיל בקמיהתא דמשפלתא עלוי מן שמנא : ל בבס אין קנא דמונא יתשוי עלוי ויהו פירקן נפשיה בכל
 פה דישוין עלוי פנהדרין דישראל : לא אין בר ישראל יגת חורא אין לפת ישראל יגת כרנא הדיו יתעביד ליה :
 לב ברס אין עבר כנענאי נגש חורא או אמתיא כנעניא כסף תלתין סלעין יתו לקריה דעבדא או דאמתיא נתורא

ירגום

דש"י

עברי אינו יולא כסן ועין כמו שאמרנו לל תלל כולת עבדים : החת' עינו . (מכילתא) זכר ככ"ד ראשי אברים אלכעות הידים והרגלים
 וסתי חוכים וכחושס וראש הגויס שהו גיד האמה . ולמה לאמר טן ועין שאס לאמר עין ולא לאמר טן הייתי חומר מה עין שכבר אעמו אף
 כל שכבר אעמו והיין לא ככרא עמו . ואם לאמר טן ולא לאמר עין הייתי חומר אפילו טן תינוק שיטלה חליפין לכך לאמר עין :
 (כה) וכינת שור . (מכילתא ב"ק כד) א' שור א' כל כהמין ומיה ועוף אלא עדכר הכתוב שהוה : ולא יאכל את בשרו .
 (סנהדרין ב) ממשמע על סקול יסקל השור חיי יודע שהו ככלה ונכלה חסורה באכילה אלא מהת"ל ולא יאכל את בשרו שאפילו שחטו
 לאחר שנגמר דינו חסור באכילה . (ב"ק מא) בהנאה מנין ת"ל וכעל השור נקי כאלה האומר לחבורו ילא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה
 של כלום זהו מדרשו . ופשוטו כחשבונו לפי ט' כמובד וגם כעליו ימות הוצרך לומר בתם וכעל השור נקי : (כט) מתמול שלשום .
 הרי שלש נמימות' (מכילתא) : והועד בב' עליו . (ב"ק כג) לשון ההתראת סעדיס' כמו (בראשית מג) העד העיד כמ' האים :
 והמית איש וגו' . לפי ט' כי יגח חין לי אלא שהמיתו כנתיחה . המיתו כנתיחה . דחיפה . כעיסה . מניין . ת"ל והמית : וזם בעליו
 יומת . כידים שמים . יכול כידים חלם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת
 שורו (סנהדרין לג) : (ל) אם כפר וישת עליו . חס זה חיינו תלוי וזהו החסר חס כסף תלוה לשון אסרוה ומשפטו שישת עליו
 כ"ד כפר : ונתן פדיון נפשו . דמינוק דכרי הכי ישמאל . ר"ע אומר דמינוק (ב"ק פ"ז ז) : (לא) או בן יגה . כן
 שהו קטן : או בת . שהו קטנה לפי שאמר והמית חיי או אשה יכול חיינו תייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגה לחייב על הקטנים
 כגדולים (מכילתא) . (לב) אם עבר או אמה . כנעניס' (מכילתא) . שלשים שקלים יתן . גזרת הכתוב הוא בן
 שהו

רשב"ם

(כג) ולא יהיה אסון לאמה : כפליים כמות הדינים : (כג) ונתת כסף תחת כסף ופעור מדוני וולדות : (כד) עין תחת
 עין דמי עין דכותה וככל אלו הדברים דרשו מה לורך . עין תחת עין וגו' : פסוק זה פולג בחסרון אברים : (כה) כויה תחת
 כויה ח"פ' מי שאין בכל אלו חסרון אבר חייב דמי צער ויבט ורפוי . פלע מכת חרס וחבורה כפיצורינו דבר מועט : (כו) תחת
 עינו . עכבד כנעני : (כח) סקול יסקל השור לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לא לזכרי ולא לכלב לאחר שנסקל . ואע"פ שהכלה
 וטרפה כתוב בס או מבור לזכרי . לכלב תשליכון אותו איתם (אונס) מותרין בהנאה לאחר סקילה . וחכמים פירשו משנאמר
 דינו חסור אפילו שחטו לאחר גמר דין . וכעל השור נקי כל וזן שלט הועד בו : (כט) וגם בעליו יומת . כידים שמים : (ל) ואם
 יתן כופר פעור ממית כידים שמים : (לכ) חס עכבד כנעני יגח השור המועד (לו) כ"א אכל סור תס פעור : כי

מכלל יופי

(כד) עין תחת עין . אנתנו נסחין על דכרי ר"ל כי כאשר
 קבלנו התורה מן האבות כך קבלנו תורה שבעל פה
 מן הפרט כוונתו שיהיו עין תחת עין ונתנו כי ראו היה להיות עינו
 תחת עינוריק יתן כפרו חכמי חסרון השערותנו כי אין יתכן שיהיה
 מכה כולת כלי תוספת ומגדעת ע"י חסר חולי יחשיך אור עינו כולו
 ויותר קשה הכוונה הפלג והחבורה כי אם היו כמקום מסוכן חולי ימות
 ואין הליגת סכנה זהו חסר האמת כפי הקבלה המיתית ועוד ראיה
 מזה שכת' ב"ר שרף ויתן ורפא ירפא ואם כנעני באיש אחר יבא את
 רעהו כלאר עשה כוונתו שיהיה אחריו כן והוא גם הוא לרין שבת ורפוי :

(כה) (פצע) . ענינו כקוע כלומר מכה שמוציאה דם
 והרגום ירושלמי ויבצע עצי עולה ופצע קיסין לער' הוא :
 (חבורה) . היא השריטה והגדידה וכן הרגום ירושלמי בלא
 תהגודרו ומגבריהם ו"ל לראיה שהיא המכה שנצרך הדם ב"ר
 ולא יצא כאמרם איו היא מכה שאינה חוזרת נצרך הדם אף
 על פי שלא יצא ונקראת חבורה לפי שנחבר הדם במקום
 המכה : (כח) (יגח) . ענין ההדיפה והטכה בקרו :
 (ל) (אם כופר) . פדיון : (לא) (או בן יגה אובת) .
 כאשר

שמות כא כב משפטים

אונקלוס

ס לג וכי יפתח איש בור או כריכרה
 איש בר ולא יבסנו ונפל שמרה שור או
 המור : לר בעל הבור ישלם כסף ושיב
 לבעליו והמת יהיה לו : ס לה וכי
 יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו
 את השור המי וחצו את כספו וגם את המת
 יחצו : לו יא נודע כי שור נגח הוא
 מחמור שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם
 ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו :
 ס לו כי יגנב איש שור או שה ושפחו
 או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור
 וארבע צאן תחת השה : א אס במה תרת
 ימצא הנגב והקה נמת אין לו דמים :
 ב אס ורחה השמש עליו דמים לו שלם
 ישלם אס אין לו ונקבר בגנבתו : ג אס
 הקצא תמצא בקרו הנגכה משור עד המור
 עד שה חיים שנים ישלם : ס ד כי
 יבער איש שדה או קרם ושלח את בעירה
 ובער

מצוה נ"ד

כב

שלישי
מצוה נ"ה
בעירוקרי

או אמתא כספא תלתין סילעין ימן
 לרבוניה ותורא יתרגם : לג וארי יפתח
 גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא וכסיניה
 ויפל תמן תורא או תמרא : לד מריה
 דגובא ישלם כספא יתיב למרוהי ומיתא
 יהי דיליה : לה וארי יגוף תור דגבר נתי
 תורא דחבריה וימות ויזבנון ית תורא
 חיא ויפלגון ית כספיה ואף ית דמי מיתא
 יפלגון : לו או א תידע ארי תור נגח הוא
 מאתמלי ומדקדמוהי ולא גטריה מריה
 שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא
 יהא דיליה : ולו ארי יגנב גבר תור או
 אימר ויכסיניה או יגנביניה חמשה תורין
 ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אימרא :
 א אס במה תרתא ושתכח גנבא ויתמחי
 וימות לית ליה דמא : ב אס עינא דסהדיא
 נפלת יעלוהי דמא ליה שלמא ישלם אס
 לית ליה ויזדבן בגנבתיה : ג אס אשתכחא
 ושתכח ביהיה גנבתא מתור עד המור עד
 אימר כד אינון תיין על תרתין ישלם : ד ארי יגביל גבר חמל או קרם וישלח

ית

רשי

שהוא שור חלף וזו טין שאינו שור אלא דיכר והסקל חשקלו ד' והוכים שהם חמי אונקיות למסחל הישר של קולנו"יא : (לג) וכי יפתח איש
 בור - שהיה מטכס ונלחו : או כי יכרה - במה נחמר חס על הפתחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא להכניא כורה אחר כורה שהיא חייב
 ב' קנא : ולא יבסנו - כל חס כספו פטור וכחומר ברשות הרבים דכף הכתוב (ב' קנא) : שור או חמור - הוא הדין לכל בהמה וחיה
 סככל וקום סתמור שור וחמור אצל מידין אותו שור שור חסכת - שגומר למען יצח שורך וחמורך וזה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נחמור
 בנזקים אחר וכל בהמתן חף כחן כל בהמה וחיה כשור ולא נחמור שור וחמור אלא שור ולא אדם שמור ולא כלים (ב' קנב) : (לד) בעל
 הבור - בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו שפחו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו מנזקיו : כסף ושיב לבעליו :
 ויכר לרבות שור כסף ולפילו סוכין (ב' קו') - (ויא דכתיב מוטב שדאי וכח כרמי סרגיוקין מן עינית תירין כגמיר ככ' ק דכ' ק רב הונא
 בריה דרב יהושע דזכר חס כל לגבות קרקע וכל נוטל כל מילי מיטב הוא דאי לא ויזבן כחל מודבן כחל) : והמה יהיה לו - (מכילתא
 ב' קו') לניזוק בשמין את הבהמה ונטלה ברמיס ומעכ לו המויק עליה ת' ולווי גזקו : (לה) וכי יגף - יחוק בין בקרניו כיוצא בו בין ונטנו
 כגוין כלן בכלל גמיהס חמור גמיהס חלל לשון מכה : שור איש - שור של חס : ומכרו את השור וגו' - באיסי הכחוב מדכר שור זה
 ר' גמיהס שור שור ר' דין שהבהמה וזה הרבה בין שהיא שור מועת למטלטל זה חיי החי וחיי המת וזה חיי המת נמנאל כל ח' חמסיד
 חל' נזק שנקרה העימה למדנו שהתם משלם חניזוק שחן השון אתה למד לשאינן שון כי דין התם לשכס חל' נזק לא פחות ולא יותר חניזול